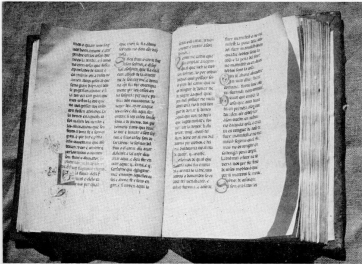

Llibre de les Costums Escrites de la Ciutat de Tortosa

(1272 - 1972)

Ara fa setcents anys...

per JOAQUIM TORRES DE CRUELLES

Aquest any 1972, es compleix el setè centenari d'un esdeveniment molt important per Tortosa: la Composició dictada per Gallart de Josà que decidia definitivament la controvèrsia entre la Senyoria de Tortosa —la Casa de Montcada i els Templers— i els ciutadans tortosins, unita en el que s'anomena "Universitat" o Comú de la Ciutat i Territori de Tortosa". Aquesta Composició de Josà és important, a més, no tan sols perquè per raó de ella als pocs anys la Senyoria desapareixeria, absorbida o comprada per la Corona, pel Comtat de Catalunya i d'Aragó, sino perquè —i es això el que vull remarcar— una de les condicions imposada pels ciutadans tortosins en el compromís fou que es dictés, com a llei per a tots, el ["Llibre de les Costums escrites de la Ciutat de Tortosa"] text jurídic confeccionat pels prohoms del Comú i pel Bisbe elect Amós de Jardi, text que és el primer Codi escrit en llengua catalana i un dels més perfectes que es promulgaren a Europa a l'Edat Mitjana.

Repetixo que el fet a commemorar —ho farà amb tota solemnitat aquesta tardor en la mateixa Sala de la Catedral de Tortosa en que el "Llibre de les Costums" veié la llum la Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona— és molt important, i ho és més pels que portem cognoms que llueixen per valor o per il·lustració en els documents de Tortosa de data immediata a la lliberació de la Ciutat dels alarbs per Ramon Berenguer IV l'any 1149.

Si ens situem al segle XIII comprendrem encara més el mèrit que varen tenir els tortosins que escriviren el "Llibre de les Costums". La presa de la Ciutat per les hostes cristianes del Comte-Príncep Ramon Berenguer IV i la seva conservació enfront dels nous atacs dels reis almes musulmans fou molt difícil. El Rei es trobà entre la necessitat de restituir amb el Senyoriu nominal de Tortosa a qui, com Guillem de Montcada i la República de Gènova, l'ajudaren i el seu sentit magnànim i liberal, demostrat quan en el acte de fundació de Tortosa en 1149 declara que cedeix als tortosins —a tots els habitants de la Ciutat i el Territori— "en lliure, franc, ingenu heretament les cases i els casals, les hortes i les vinyes, les

muntanyes i les planes, els arbres i els prats, les fustes i les caceres i els hi dona dret a recollir fruits, a pescar i navegar, a usar les aigües dolces i les de mar". Els segles XII i XIII vieren una pugna entre els Senyors feudals i el poble de Tortosa, representat pels seus prohoms, els quals es dirigieixen sovint al Rei i al Papa per esborrar el Senyoriu i per pledejar els seus drets naturals. Els historiadors —que jo no ho soc— esmenten resolucions favorables als ciutadans de Tortosa en la Bula papal de Viterbo de 1210 i en la sentència que va dictar a Flú el Bisbe de Lleida Fra Raimón de Siscar l'any 1241. Més encara insistiren els ciutadans enfront dels Montcada i sobretot enfront de l'Ordre del Temple, més dura pot-ser, la que havia comprat els drets dels genovesos, i forçaren a l'Ordre a suscriure el compromís que determinà la favorableíssima transacció de la Composició de Josà. Tingués en compte que la força del poble de Tortosa era, en aquell moment, la unió de tots: de la Mitra, dels cavallers, dels burgesos, dels comerciants, dels pagesos, dels nou pobladors, dels jueus i dels descendents d'antics musulmans. I també que els tortosins comptaven amb l'agraïment dels reis perquè havien ajudat a Jaume el Conqueridor en l'expedició de les Illes Balears i en la guerra de València. La Ciutat de Búrrama havia estat situada i presa pels tortosins. És comprensible que la Senyoria cedís a la fi i que el rei Jaume II passés a ser de fet Marquès de Tortosa, amb la plena llibertat civil dels seus subdits tortosins.

Es gracies a aquest impuls de llibertat, molt habitual en els palaos catalans, que se neixença el meravellós Codi del "Llibre de les Costums" que havia de regir a la Ciutat i al seu territori —del Codi de Balaguer a l'Ulldecona i de la Roca Folletera al mar— que és admiració de tots els juristes i quina aplicació s'ha perpetuat fins que la Compilació del Dret Civil Especial de Catalunya de 1960 recollí en el seu al tots els Drets locals catalans.

He parlat de la perfecció del "Llibre de les Costums". Fent un punt actual de referència és com si avui es dictés a Espanya un Codi modern que recollís, en tots els aspectes del Dret, la doctrina comú de la legislació i la cultura europea i els ensenyaments i la pràctica comercial d'Europa.

Ja que els legisladors tortosins del "Llibre de les Costums", reberen el nou Dret Romà, ensenyat al segle XIII a les Universitats de Bolònia i de la Sorbona de París i les pràctiques comercials i de navegació de les Repúbliques mercantils italianes de Gènova, Pisa, Veneçia i Anafi. La estructura política i administrativa de Tortosa i del seu Territori, creada pels Reis catalans i consagrada en el "Llibre de les Costums" tenia tot l'aire d'una República democràtica enclavada dintre de la Monarquia catalano-aragonesa on es respirava llibertat i respecte pels drets individuals i humans dels ciutadans.

Aquest any 1972 va tenir lloc una sessió en ocasió del Centenari del "Llibre": la Diputació Provincial, l'Ajuntament de Tortosa i el Col·legi d'Advocats, faren l'esforç d'iniciar la confecció i redició del text original del "Llibre de les Costums". Per tot això avui, en moment de festivitat, en el dia de la Mare de Déu de la Cinta, val la pena que recordem amb orgull un troç —potser el més brillant de tots— de la història jurídica tortosina.

